

Warszawa, dnia 7 stycznia 2019 r.

KMP.572.3.2018.MZ

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej

(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 18-19 lipca 2018 r., do Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej (dalej: SOdC, Ośrodek) udali się przedstawiciele *Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur* (dalej: KMPT lub Mechanizm): Tomasz Górecki (psycholog) i Michał Żłobecki (prawnik). Ponadto w wizytacji udział wzięli: Marcin Sośniak - naczelnik Wydziału Praw Migrantów i Mniejszości Narodowych w Biurze RPO oraz Kamil Kamiński – ekspert KMPT z zakresu psychologii. Opinia eksperta w niezbędnym zakresie została włączona do treści raportu.

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób przebywających w Ośrodku, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji dotyczących funkcjonowania Ośrodka przedstawionych przez ppłk SG Wojciecha Rogowskiego – Komendanta Placówki Straży Granicznej w Białej

Podlaskiej oraz mjr SG Małgorzatę Suchodolską – kierownik Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców;

- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu ich wyposażenia;
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z wybranymi cudzoziemcami i osobami pracującymi w SOdC;
- przejrzaniu na miejscu dokumentacji dotyczącej osób umieszczonych w Ośrodku oraz związanych z funkcjonowaniem placówki.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację indywidualną cudzoziemców.

Podczas wizytacji delegacja dokonała oceny legalności pobytu cudzoziemców, opieki psychologicznej, traktowania przez personel, zapewnionych warunków bytowych, realizacji prawa do ochrony zdrowia, prawa do informacji i do kontaktów ze światem zewnętrznym oraz swobody praktyk religijnych, a także przeanalizowała stan zatrudnienia i kwalifikacje personelu. W niniejszym raporcie opisano jedynie te obszary, które w ocenie KMPT wyróżniają placówkę na tle pozostałych oraz te, które wymagają poprawy. Raport zawiera też sygnalizowane problemy o charakterze systemowym wymagające zmiany obowiązującego prawa lub jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. personel, umieszczeni, inne osoby) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiejkolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiejkolwiek sankcji przeciwko jakiejkolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiejkolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka Ośrodka

Strzeżony Ośrodek dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej jest komórką organizacyjną Placówki Straży Granicznej w Białej Podlaskiej. W ośrodku przebywać może maksymalnie 130 cudzoziemców. W dniu wizytacji przebywało w nim 41 osób, w tym 8 rodzin (11 osób dorosłych, 24 dzieci) oraz 6 dorosłych kobiet.

4. Dobre praktyki

4.1. Warunki bytowe

Warunki bytowe w Ośrodku uznać należy za dobre. Na szczególne uznanie zasługują pomieszczenia, w których odbywają się zajęcia dodatkowe dla dzieci. Zostały one urządzone w sposób dostosowany do potrzeb i zainteresowań najmłodszych mieszkańców Ośrodka, co ma pozytywny wpływ na ich rozwój i samopoczucie.

W czasie wizytacji na terenie SOdC trwały prace remontowe w obrębie placu spacerowego. Prace te w zamierzeniu miały doprowadzić do modernizacji przestrzeni, tak aby ułatwić przebywającym w Ośrodku cudzoziemcom uprawianie fizycznej aktywności.

4.2. Opieka psychologiczna

W Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej pomoc psychologiczna świadczona jest przez trzy osoby: pracowniczkę cywilną SG zatrudnioną na stanowisku Kierownik Psycholog zespołu Edukacyjno-Wychowawczego, pracownika zatrudnionego w strukturach SG (pracownik mundurowy) oraz psycholożkę niezatrudnioną w strukturach SG (psycholożka zewnętrzna).

Należy tutaj zwrócić uwagę, że zatrudnienie 3 osób na stanowisku psychologa jest korzystne dla osób korzystających z pomocy psychologicznej. Osoby korzystające z tej formy pomocy mogą wybrać psychologa, do którego chcą zgłosić się po pomoc, konsultację.

Dobrym rozwiązaniem jest zatrudnienie, jako osoby świadczącej pomoc psychologiczną, zarówno mężczyzny jak i kobiety. W oddziaływaniu psychologicznym płeć psychologa może wpływać na przebieg terapii. Należy też wziąć pod uwagę różnice kulturowe, które mogą powodować, że dana osoba nie będzie chciała skorzystać z pomocy psychologicznej oferowanej przez osobę przeciwnej płci niż ona.

Wartym docenienia rozwiązaniem jest również zatrudnienie psycholożki niezatrudnionej w strukturach SG (określanej jako psycholog zewnętrzny). W przypadku braku zaufania do osób zatrudnionych w strukturach SG (wynikających np. ze wcześniejszych doświadczeń), osoby przebywające w Ośrodku mogą zgłosić się do psycholożki zewnętrznej jako osoby, która w sposób bezpośredni nie kojarzy im się ze Strażą Graniczną.

Nawiązana jest również współpraca z psycholożką dziecięcą i psychiatrą dziecięcym. Jest to bardzo ważne w związku z tym, że w ośrodku przebywają rodziny z dziećmi. Z dokumentacji medycznej wynika, że umawianie wizyt u psychiatry dziecięcego przebiega w sposób sprawny i nie wymaga długotrwałego czekania na wizytę.

Bardzo dobrym rozwiązaniem wspierającym identyfikację osób doświadczających przemocy oraz zapewnienie odpowiedniej pomocy psychologicznej i medycznej osobom umieszczonym w SOdC w Białej Podlaskiej jest stosowanie arkuszy obserwacji cudzoziemca (oddzielne arkusze dla osób dorosłych, oddzielne dla dzieci). Kwestionariusze składają się z szeregu pytań dotyczących funkcjonowania cudzoziemca, dotyczących aspektów zarówno behawioralnych, fizjologicznych jak i poznawczych oraz społecznych. Wypełnianie kwestionariusza zwiększa skuteczność identyfikacji osób doświadczających przemocy nawet w przypadku, gdy osoba umieszczona w SOdC nie zgłasza doświadczenia przemocy. Dane z kwestionariusza pomocne są w trakcie diagnostyki psychologicznej i medycznej (w tym psychiatrycznej).

4.3.Kontakt ze światem zewnętrznym

W związku z zakazem posiadania urządzeń technicznych służących do rejestrowania obrazu wynikającego z art. 420 Ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach [Dz. U. z 2018 r. poz. 2094] (dalej jako: ustawa o cudzoziemcach), osoby posiadające telefony komórkowe z możliwością nagrywania zobowiązane są do ich zdeponowania. Placówka dysponuje odpowiednią liczbą telefonów komórkowych bez funkcji rejestrowania obrazu, które wydawane są cudzoziemcom zamiast ich własnych aparatów przekazywanych do depozytu. Do wydawanych telefonów cudzoziemcy mogą przełożyć swoje karty SIM. Osoby, które telefonu nie posiadają, mają dostęp do aparatu służbowego, który pozostaje w dyspozycji kierownika zmiany.

4.4.Szkolenia personelu

Uwagę przedstawicieli KMPT wizytujących Ośrodek zwróciła bogata oferta szkoleń dla personelu. W 2017 i 2018 roku przeprowadzono szkolenia z m.in.: zasad użycia środków przymusu bezpośredniego, pierwszej pomocy przedmedycznej, jak również procedur zwalniania cudzoziemców ze strzeżonego ośrodka oraz przechowywania dokumentacji medycznej cudzoziemców zgodnie z obowiązującymi przepisami. Na uznanie zasługuje zapewnienie personelowi SOdC możliwości podnoszenia kompetencji językowych, a także organizacja szkoleń dotyczących historii i kultury regionów, z których przybywają cudzoziemcy umieszczeni w Ośrodku.

Co istotne, osoby pracujące lub pełniące służbę w SOdC w Białej Podlaskiej odbywają szkolenia podnoszące kwalifikacje z zakresu identyfikacji i postępowania z ofiarami przemocy. Szkolenia te odbywają się cyklicznie, co świadczy o stałej chęci podnoszenia kompetencji osób pracujących i pełniących służbę w SOdC w Białej Podlaskiej.

Zgodnie z otrzymaną listą szkoleń osoby pracujące lub pełniące służbę w SOdC w Białej Podlaskiej w 2018 roku odbyły dwa szkolenie dotyczące detencji dzieci. Szkolenia w sposób bezpośredni nie dotyczyły identyfikacji ofiar tortur oraz niehumanitarnego traktowania.

W 2017 roku odbyło się siedem szkoleń dotyczących takich zagadnień jak: przeciwdziałanie handlowi ludźmi, identyfikacja ofiar handlu ludźmi, detencja dzieci i stosowanie alternatywnych rozwiązań wobec detencji. Odbyły się dwa szkolenia dotyczące bezpośrednio identyfikacji ofiar tortur: *Szkolenie dot. produktu końcowego projektu w obszarze identyfikacji grup wrażliwych z uwzględnieniem osób po przeżyciu tortur zgodnie z zapisami Protokołu Stambulskiego oraz Identyfikacja i postępowanie z ofiarami przemocy w kontekście granicy i detencji*. W szkoleniach tych udział brała także zatrudniona kadra psychologiczna, jak również etatowi pracownicy medyczni.

Psycholog pracująca w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców poinformowała, że przechodziła szereg szkoleń dotyczących identyfikacji ofiar tortur i niehumanitarnego traktowania. Komendant SOdC również poinformował, że osoby pracujące i pełniące służbę w SOdC w Białej Podlaskiej przeszły szkolenia dotyczące postępowania z osobami poddanymi przemocy, w tym torturom.

4.5. Zajęcia kulturalno-oświatowe

Wizytujący zwrócili uwagę na bogatą ofertę kulturalno-oświatową przewidzianą dla mieszkańców Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej. Wyodrębniony został Zespół Edukacyjno-Wychowawczy, do zadań którego należy organizowanie i prowadzenie zajęć kulturalno-oświatowych i edukacyjnych. Zespół Edukacyjno-Wychowawczy swą działalność prowadzi między innymi w formie zajęć językowych polegających m.in. na zapoznawaniu z polskim alfabetem, wymową, podstawowymi zwrotami grzecznościowymi, liczebnikami, nazwami dni tygodnia i miesięcy, części ciała, produktów żywnościowych, przedmiotów codziennego użytku, sformułowaniami niezbędnymi w codziennym funkcjonowaniu. Zajęcia językowe prowadzone są codziennie dla osób chętnych. Zajęcia z założenia uwzględniają wiek oraz poziom zaawansowania językowego ich uczestników.

W dalszej kolejności, w Ośrodku prowadzone są także zajęcia plastyczne przewidziane dla dzieci i osób dorosłych. W swojej specyfice uwzględniają różny stopień zaawansowania i umiejętności ich uczestników.

W Ośrodku prowadzone są zajęcia edukacyjne skierowane do dzieci: usprawnianie czynności manualnych, usprawnianie funkcji wzrokowych i logicznego myślenia,

matematyczne. Zajęcia edukacyjne mają na celu wczesną edukację przebywających w Ośrodku dzieci, które nie podlegają jeszcze obowiązkowi szkolnemu. Mają na celu przygotowanie najmłodszych do podjęcia nauki w przyszłości i przybierają najczęściej formę zabawy i wspólnych gier. Ich głównym zadaniem jest stymulowanie inteligencji, rozwijanie wszechstronnych umiejętności u małych dzieci i kształtowanie u nich poczucia własnej wartości i wiary we własne siły. Dla dzieci podlegających obowiązkowi szkolnemu doraźnie prowadzone są zajęcia wyrównawcze, w przypadku potrzebujących tego rodzaju oddziaływania, bądź dla osób chcących w większej mierze przysposobić przekazywaną wiedzę. W pomieszczeniach Ośrodka oraz na placu spacerowym SOdC prowadzone są także przewidziane dla dzieci i osób dorosłych zajęcia sportowe, w tym zajęcia fitness.

W SOdC funkcjonuje biblioteka, czynna od poniedziałku do soboty w godzinach 9.00-21.00, do której zasobów cudzoziemcy mają nieograniczony dostęp. W swojej ofercie biblioteka posiada blisko 500 pozycji książkowych w dziewięciu językach (polskim, rosyjskim, angielskim, gruzińskim, wietnamskim, chińskim, włoskim, niemieckim, francuskim) obejmujących różnorodną tematykę. Dostępne są także encyklopedie, słowniki i czasopisma. Ponadto Ośrodek stale wzbogaca ofertę biblioteczną poprzez składane zapotrzebowania na pozycje książkowe, prenumeraty czasopism w językach cudzoziemców i słowniki w ramach środków unijnych.

Zespół Edukacyjno-Wychowawczy współpracuje również z podmiotami zewnętrznymi takimi jak: uczelnie wyższe (Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu - w oparciu o zawarte porozumienia o współpracy), organizacje pozarządowe działające na rzecz cudzoziemców, placówki kultury (Bialskie Centrum Kultury w Białej Podlaskiej), które poprzez swoją działalność zapewniają cudzoziemcom przebywającym w Ośrodku dostęp do różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych, artystycznych i sportowych, poszerzając w ten sposób podstawową ofertę wewnątrz SOdC.

Ponadto na uwagę zasługuje fakt, że począwszy od roku szkolnego 2010/2011 nauczyciele Szkoły Podstawowej nr 3 im. Marii Konopnickiej w Białej Podlaskiej, Publicznego Gimnazjum nr 3 im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej oraz II Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej obejmują przebywające w Ośrodku małoletnie dzieci realizacją obowiązku szkolnego w trybie stacjonarnym. Nauczanie odbywa się w oparciu o podstawę programową Ministerstwa Edukacji Narodowej i prowadzone jest w formie indywidualnego toku nauczania. Dzieci przebywające w ośrodku ujmowane są w dokumentacji danej szkoły po zgłoszeniu ich przyjęcia do ośrodka strzeżonego.

4.6. Prawo do informacji

Cudzoziemcom umieszczonym w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej w dniu przybycia wskazywani są: opiekun socjalny, opiekun powrotowy oraz osoba pełniąca nadzór psychologiczny. Następnie w sposób wyczerpujący informowani są o swoich obowiązkach i uprawnieniach wynikających z regulaminu Ośrodka, porządku dnia, zajęciach kulturalno-oświatowych, możliwości skorzystania z pomocy psychologa, a także o instytucjach i organizacjach stojących na straży praw człowieka, a zwłaszcza tych, które w ramach swojej działalności świadczą nieodpłatną pomoc prawną na rzecz cudzoziemców. W Ośrodku dostępne są również broszury i ulotki w/w instytucji i organizacji zawierające informacje w kilku językach, którymi najczęściej posługują się mieszkańcy SOdC. Mechanizm uznaje przekazywanie tak szerokiego zakresu informacji za dobrą praktykę, ułatwiającą proces adaptacji cudzoziemców w Ośrodku.

5. Problemy systemowe

5.1. Brak skutecznej procedury identyfikacji ofiar tortur/przemocy

W Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej wdrożono rozwiązania przedstawione w dokumencie "Zasady postępowania SG z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania".

Zgodnie ze Stanowiskiem Komendy Głównej Straży Granicznej ws. Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczącego rekomendacji I Kongresu Praw Obywatelskich, z grudnia 2017 r. omawiany algorytm ma na celu stworzenie optymalnych warunków gwarantujących nie tylko opiekę personelu medycznego i opiekę psychologów, lecz również stały nadzór i wsparcie w postaci zespołu specjalistów powołanego do wczesnej identyfikacji osób o szczególnych potrzebach, konsultację lekarzy i specjalistów, możliwość wdrożenia leczenia uzależnień oraz możliwość korzystania z pomocy psychologów i psychoterapeutów, a w uzasadnionych przypadkach również zwolnienie cudzoziemca ze strzeżonego ośrodka.

Dokument zawiera jednak wiele nieścisłości oraz sposoby działania nieadekwatne do realnych potrzeb cudzoziemców i cudzożemek, u których występuje domniemanie, że byli oni poddani przemocy. W opinii KMPT jest on sprzeczny z przepisami polskiego prawa oraz standardami Protokołu Stambulskiego i innymi wypracowanymi standardami międzynarodowymi. Wątpliwości w zakresie funkcjonowania „Zasad postępowania Straży Granicznej z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania” Rzecznik Praw

Obywatelskich przedstawił w wystąpieniu generalnym Komendantowi Głównemu Straży Granicznej¹.

W algorytmie "Zasady postępowania SG z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania" największe zastrzeżenie budzi punkt 5: *W sytuacji zaistnienia okoliczności określonych w art. 406 ust. 1 pkt 2 ustawy o cudzoziemcach, dalszy tryb postępowania uwzględnia następujące działania weryfikacyjne z uwzględnieniem sposobu dalszych rozstrzygnięć.*

Nie budzi zastrzeżeń skierowanie cudzoziemca do psychologa lub specjalisty i postępowanie z cudzoziemcem opisane w punkcie 5a algorytmu. Jednak kolejne podpunkty postępowania, które zakładają, że psycholog lub inny specjalista zdiagnozuje, że cudzoziemiec był poddany przemocy, zakładają niewłaściwe metody postępowania, niezgodne z art. 400 ustawy o cudzoziemcach, który stanowi, że *postanowienia o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub o zastosowaniu wobec niego aresztu dla cudzoziemców nie wydaje się, jeżeli:*

- 1. mogłoby to spowodować niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia cudzoziemca;*
- 2. stan psychofizyczny cudzoziemca może uzasadniać domniemanie, że cudzoziemiec był poddany przemocy.*

We wcześniejszych punktach algorytmu występuje szereg czynności mających na celu identyfikację cudzoziemców wymagających szczególnego traktowania. Cudzoziemiec już w trakcie przyjmowania do SOdC pytany jest o to, czy doświadczył przemocy. Przy odpowiedzi twierdzącej następują kolejne etapy weryfikacji podawanych przez cudzoziemca informacji: wywiad lekarski, obserwacje prowadzone przez pracowników socjalnych, pogłębiony wywiad przeprowadzony przez pracowników socjalnych, diagnostyka psychologiczna. Podejmowane czynności w sposób wystarczający określają, czy można domniemywać, że cudzoziemiec był poddany przemocy. W przypadku ustalenia, że występuje domniemanie, że cudzoziemiec był poddany przemocy, osoba ta powinna być niezwłocznie zwolniona ze Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców.

Osoby przebywające w detencji nie powinny być poddawane psychoterapii w czasie jej trwania. Sam pobyt w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców jest czynnikiem stresogennym, mogącym zaburzać funkcjonowanie osoby tam przebywającej. W przypadku konieczności podjęcia działań psychoterapeutycznych cudzoziemiec powinien zostać zwolniony z SOdC, z przekazaniem mu listy miejsc, w których może otrzymać pomoc psychologiczną.

¹ KMP.572.4.2016

5.2. Detencja dzieci

W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT w Ośrodku nie przebywali małoletni cudzoziemcy bez opieki. Jak wspomniano wyżej, wizytowany Ośrodek jest przeznaczony m.in. dla rodzin z dziećmi. Dopuszczalność stosowania detencji wobec małoletnich cudzoziemców była wielokrotnie kwestionowana przez organizacje pozarządowe², instytucje międzynarodowe³ oraz samego Rzecznika Praw Obywatelskich. Wytyczne Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców (UNHCR) dotyczące kryteriów i standardów odnośnie detencji osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy stanowią, iż co do ogólnej zasady ubiegający się o status nie powinni być umieszczani w detencji. Wyjątki są dopuszczalne jedynie w celu zapewnienia porządku publicznego, zdrowia publicznego oraz bezpieczeństwa. W stosunku do dzieci towarzyszących rodzicom UNHCR rekomenduje rozważenie wszystkich stosownych alternatyw do detencji. Wśród tych alternatyw UNHCR wskazuje raportowanie lub wymóg stałego pobytu, zabezpieczenie gwaranta, zwolnienie za kaucją, umieszczenie rodziny w otwartym ośrodku, który mogłaby opuszczać tylko w określonych godzinach. Dzieci i ich podstawowi opiekunowie nie powinni być umieszczani w detencji, z wyjątkiem sytuacji, kiedy jest to jedyna możliwość zachowania jedności rodziny. Wytyczne UNHCR kładą nacisk na stosowanie detencji w stosunku do rodzin z dziećmi zgodnie z art. 37 Konwencji o Prawach Dziecka, tj. jako środka ostatecznego i na możliwie najkrótszy czas⁴.

Również zdaniem Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu Rady Europy (dalej: CPT) detencja dzieci rzadko jest uzasadniona i z pewnością nie może być tłumaczona jedynie brakiem zezwolenia na pobyt⁵.

Warto wskazać w tym miejscu na pierwszy wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydany w dniu 10 kwietnia 2018 r. (Sprawa Bistieva przeciwko Polsce, Wyrok z dnia 10.04.2018 r., Skarga nr 75157/14), który dotyczył bezpośrednio kwestii umieszczania dzieci w ośrodkach dla cudzoziemców. Trybunał uznał, że umieszczając dzieci w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców Polska złamała art. 8 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, czyli prawo do życia rodzinnego. Podejmując decyzję o

² Np. stanowisko Stowarzyszenia Interwencji Prawnej z dn. 30.03.2015 r.:

<http://interwencjaprawna.pl/stanowisko-sip-w-sprawie-detencji-dzieci-cudzoziemskich/>

³ M.in. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Muskhadzyhieva przeciwko Belgii (41442/07)

⁴ Za: Detencja dzieci cudzoziemskich w Polsce, Raport na temat realizacji międzynarodowych i krajowych standardów dotyczących detencji dzieci cudzoziemskich, Centrum Pomocy Prawnej im Haliny Nieć, 25 marca 2011 r.

⁵ Raport CPT z wizyty w Polsce w 2009 r., par. 48.

umieszczeniu rodziny w strzeżonym ośrodku nie wzięto pod uwagę dobra trójki dzieci – a do tego zobowiązuje Polskę m.in. Konwencja Praw Dziecka ONZ i Karta Praw Podstawowych UE.

Zdaniem Trybunału fakt, że dzieci są umieszczane w ośrodku strzeżonym razem z rodzicami nie stanowi zapewnienia najlepszego interesu dziecka. Polskie władze powinny były rozważyć zastosowanie tzw. środków wolnościowych, czyli alternatyw wobec detencji. Trybunał podkreślił, że detencja powinna być ostatecznością.

W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, niezależnie od tego, w jak wysokim stopniu zadbano o dobro małoletnich podczas ich pobytu w SOdC, w każdym wypadku pobyt w zamknięciu bardzo negatywnie odbija się na ich psychice i normalnym funkcjonowaniu w przyszłości. Należy tak rozwijać ustawodawstwo oraz praktykę, by zapewnić wszystkim dzieciom możliwość przebywania w społecznościach lokalnych podczas postępowań związanych z uregulowaniem ich sytuacji migracyjnej.

5.3. Dostęp do technologii typu VoIP (Voice over Internet Protocol)

Cudzoziemcy przebywający w ośrodkach strzeżonych, mimo dostępu do Internetu, nie mają możliwości skorzystania z bezkosztowych międzynarodowych połączeń telefonicznych, poprzez technologię VoIP. Tymczasem Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) niejednokrotnie podkreślał, iż cudzoziemcy powinni mieć zapewniony dostęp do komputerów z możliwością korzystania ze Skype oraz VoIP⁶. Nadto, na tę kwestię Komitet zwrócił uwagę podczas wizyty w Polsce w 2017 r., wydając stosowne zalecenie⁷.

5.4. Kraty w oknach pomieszczeń

Podczas wizytacji w SOdC w Białej Podlaskiej przedstawiciele KMPT ujawnili obecność metalowych krat w oknach pomieszczeń. Mechanizm wielokrotnie podkreślał w raportach powizytacyjnych konieczność odstąpienia od tej praktyki, szczególnie w ośrodkach, w których przebywać mogą dzieci. Stanowisko to znajduje poparcie w opinii CPT, zgodnie z którą warunki w miejscach detencji cudzoziemców odzwierciedlać winny ich prawny status. Zważywszy na fakt, iż umieszczeni w SOdC cudzoziemcy nie są więźniami, wszelkie analogie do jednostek penitencjarnych powinny zostać wyeliminowane⁸. Mając na

⁶ Patrz: par.133, Raport CPT z wizyty w Bylej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii w 2014 r., CPT/Inf (2016) 8; par 82, raport CPT z wizyty w Danii w 2014 r., CPT/Inf (2014) 25 oraz pkt 5 Factsheet: Immigration detention (March 2017), CPT/Inf(2017)3.

⁷ Patrz: par. 54, Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018)39.

⁸ Patrz: par. 51, Raport CPT z wizyty na Malcie w 2008 r., CPT/Inf (2011) 5.

uwadze, że Ośrodek jest bardzo dobrze strzeżony oraz wyposażony w monitoring, możliwość jego samodzielnego opuszczenia jest minimalna.

Możliwość zainstalowania krat w oknach strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców przewidziana została w § 6. Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 kwietnia 2015 r. w sprawie strzeżonych ośrodków i aresztów dla cudzoziemców (poz. 1576), zgodnie z którym *Pokoje dla cudzoziemców w strzeżonym ośrodku są wyposażone w (...) okna uchylne, których stosunek powierzchni liczonej w świetle ościeżnic stanowi nie mniej niż 1/8 powierzchni podłogi, z zainstalowaną na zewnątrz kratą z prętów lub płaskowników, albo okna, których stosunek powierzchni liczonej w świetle ościeżnic stanowi nie mniej niż 1/8 powierzchni podłogi, o konstrukcji zapewniającej bezpieczeństwo oraz udaremnienie ucieczki cudzoziemca, z których co najmniej jedno jest uchylne; (...)*. Warto w tym miejscu podnieść, iż we wszystkich strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców poza SOdC w Białej Podlaskiej i Krośnie Odrzańskim zrezygnowano z krat w oknach, co przedstawiciele Mechanizmu przyjęli z zadowoleniem. W związku z powyższym, KMPT zaleca Komendantowi Placówki Straży Granicznej w Białej Podlaskiej demontaż krat i instalację okien zapewniających bezpieczeństwo oraz udaremnienie ucieczki cudzoziemca.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Warunki bytowe

Pomimo uznania warunków bytowych w Ośrodku za dobre, KMPT zachęca władze SOdC do dalszego prowadzenia prac remontowych i renowacyjnych, szczególnie w pokojach mieszkalnych cudzoziemców i w umywalniach. W jednej z łazienek przeznaczonych dla mężczyzn wizytujący odnotowali brak słuchawek prysznicowych.

W pokoju izolacyjnym brak jest kamery monitoringu z funkcją podczerwieni, w związku z czym pomieszczenie musi być doświetlane w porze nocnej. Obecne rozwiązania nie przewidują możliwości regulacji natężenia światła, co może powodować problemy z zaśnięciem osób umieszczonych w pokoju izolacyjnym.

6.2. Opieka psychologiczna

Poruszone w niniejszym raporcie kwestie dotyczące opieki psychologicznej sprawowanej nad cudzoziemcami i cudzoziemkami przebywającymi w Ośrodku oparte zostały na opinii eksperta KMPT z zakresu psychologii, który uczestniczył w wizytacji. Ekspert od kilkunastu lat zajmuje się pracą z cudzoziemcami, często w warunkach detencji.

6.2.1. Poddawanie cudzoziemców psychoterapii w warunkach detencji

Jak już wyżej wspomniano, w SOdC w Białej Podlaskiej prowadzona jest psychoterapia osób tam przebywających. Działania terapeutyczne prowadzone są przez zewnętrzną psycholożkę. Należy zauważyć, że psychoterapia nie powinna odbywać się w warunkach detencji. Jednym z podstawowych warunków skutecznej terapii psychologicznej jest zapewnienie stabilizacji i bezpieczeństwa podczas oddziaływania terapeutycznego. Samo przebywanie w detencji jest czynnikiem stresogennym, mogącym prowadzić do pogorszenia się stanu psychofizycznego osób przebywających w Ośrodku. W SOdC w Białej Podlaskiej pomieszczenia wyposażone są w kraty, co dodatkowo wpływa na nastrój osób tam przebywających i może być czynnikiem zaburzającym terapię. W przypadku konieczności objęcia osoby psychoterapią, osoba ta powinna zostać zwolniona z SOdC, a działania terapeutyczne powinny odbywać się w warunkach niedetencyjnych.

6.2.2. Dostęp do psychologa

Wymagający poprawy jest brak stałych godzin dyżurów psychologicznych. Dobrą praktyką jest, że psycholog wychodzi naprzeciw oczekiwaniom osób chcących skorzystać z pomocy psychologicznej i pracuje według zapotrzebowania, ustalając indywidualnie z daną osobą godziny konsultacji. Wskazane jest jednak, by psycholog przyjmował choć częściowo w określonych godzinach, w przeznaczonym do tego gabinecie. Dotyczy to zarówno psychologów pracujących w SOdC, jak i psycholożki zewnętrznej. W trakcie rozmów z osobami umieszczonymi w Ośrodku wskazywały one, że chcą skorzystać z konsultacji psychologicznych, ale nie wiedzą jak. Stałe godziny dyżurów psychologicznych rozwiązałyby ten problem. Dobrym sposobem poinformowania osób przebywających w SOdC o godzinach dyżurów byłoby np. umieszczenie ich na tablicy ogłoszeń.

6.2.3. Łączenie roli psychologa i opiekuna socjalnego

Ważnym aspektem wymagającym poprawy jest jasne określenie roli psychologa/psycholożki pracujących w SOdC w Białej Podlaskiej i niełączenie tego stanowiska z innymi. Z rozmów przeprowadzonych z osobami umieszczonymi w Ośrodku wynika, że nie rozdzielają oni roli psycholożki od pracowniczki socjalnej. Role te są ze swej natury odrębne i w niektórych sytuacjach wykluczające się. Rodzi to też problem w trakcie prowadzenia obserwacji według arkuszy obserwacji oraz przygotowywania opinii dotyczących osób przebywających w SOdC. Z przedstawionej dokumentacji wynika, że powstają dwa dokumenty: notatka pracownika socjalnego i ewentualna opinia psychologiczna. W przypadku

przygotowania obu dokumentów przez jedną osobę rodzą się wątpliwości natury etycznej. Psychologa obowiązuje tajemnica zawodowa, a opinia przygotowana przez nią/niego trafia do dokumentacji medycznej. Notatka pracownika socjalnego trafia do teczki cudzoziemca/cudzoziemki, która jest bardziej dostępna niż dokumentacja medyczna.

6.2.4. Wsparcie kadry psychologicznej

Pomimo organizacji stałych spotkań wszystkich osób świadczących pomoc psychologiczną w SOdC, które mają charakter konsultacyjny oraz wsparcia partnerskiego, osoby pracujące w Ośrodku na stanowisku psychologa powinny mieć zapewnione superwizje. Praca w innym języku z osobami przebywającymi w detencji, często z negatywnymi doświadczeniami z kraju pochodzenia, jest szczególnie obciążająca. Konieczne jest zatem, aby osoby podejmujące tego typu pracę miały zapewnione superwizje, podczas których będą mogły omówić trudności wynikające z wykonywanych zadań. Spotkania powinny odbywać się regularnie, przynajmniej raz w miesiącu.

6.3. Opieka medyczna

Z informacji uzyskanych od Komendanta PSG w Białej Podlaskiej wynika, iż opiekę medyczną nad cudzoziemcami sprawują lekarze i pielęgniarki zatrudnieni przez firmę zewnętrzną, wyłanianą w ramach konkursu ofert. Z uwagi na obecność w Strzeżonym Ośrodku dzieci, w skład personelu lekarskiego wchodzi poza lekarzem rodzinnym również lekarz pediatra. Umowa przewiduje ciągłość opieki medycznej bez wskazania liczby personelu do jej realizacji. W czasie wizytacji było to 3 lekarzy oraz 5 pielęgniarek pracujących w systemie zmianowym. Ponadto w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej czynności służbowe wykonują dwie osoby będące na etacie Komendy Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej w Chełmie: pielęgniarka - pracownik cywilny oraz ratownik medyczny - funkcjonariusz SG.

Przedstawiciele KMPT zwrócili uwagę na fakt, iż prowadzona dokumentacja medyczna cudzoziemców stanowi własność zewnętrznej firmy zapewniającej opiekę medyczną, na mocy umowy zawartej z Komendantem Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej. Z uzyskanych informacji wynika, że obecna firma świadczy usługi na rzecz mieszkańców Ośrodka od kwietnia 2018 r. i jest kolejnym z rzędu podmiotem zapewniającym pomoc lekarską i pielęgniarską w ciągu ostatnich lat. Dotychczas, przekazywanie dokumentacji pomiędzy podmiotami świadczącymi kolejno usługi medyczne oparte było jedynie na dobrym zwyczaju. Zważywszy na ogromną wagę informacji zawartych w dokumentacji medycznej cudzoziemców umieszczonych w SOdC Mechanizm zaleca podjęcie kroków w celu

zapewnienia, iż w przypadku zmiany świadczeniodawcy obowiązek przekazania dokumentacji kolejnemu podmiotowi uregulowany zostanie w umowie.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Komendantowi Placówki Straży Granicznej w Białej Podlaskiej:

1. Demontaż krat w oknach i instalację okien zapewniających bezpieczeństwo oraz udaremnienie ucieczki cudzoziemca.
2. Przeprowadzenie prac remontowych i renowacyjnych, szczególnie w pokojach, w których umieszczani są cudzoziemcy, a także w umywalniach.
3. Zainstalowanie w pokoju izolacyjnym kamery monitoringu z funkcją podczerwieni.
4. Rezygnację z prowadzenia psychoterapii cudzoziemców w warunkach detencji.
5. Wyznaczenie stałych godzin dyżurów psychologów pracujących w Ośrodku.
6. Niełączenie stanowiska psychologa z innymi stanowiskami, zwłaszcza pracownika socjalnego.
7. Organizację stałych superwizji dla psychologów pracujących w Ośrodku.

II. Komendantowi Nadbużańskiego Oddziały Straży Granicznej:

1. Umieszczenie w umowie zawartej z zewnętrzną firmą medyczną zapisu przewidującego obowiązek przekazania pełnej dokumentacji medycznej cudzoziemców przebywających w Ośrodku kolejnemu świadczeniodawcy, w przypadku zakończenia umowy.
2. Przekazanie środków na zrealizowanie zaleceń wymagających nakładów finansowych.